

PAPER DETAILS

TITLE: Bakara Sûresinin 195. âyetini infak ve ihsan bağlamında yeniden düşünmek

AUTHORS: Mehmet Çaliskan

PAGES: 1101-1111

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3488713>

65. Bakara Sûresinin 195. âyetini infak ve ihsan bağlamında yeniden düşünmek**Mehmet ÇALIŞKAN¹**

APA: Çalışkan, M. (2023). Bakara Sûresinin 195. âyetini infak ve ihsan bağlamında yeniden düşünmek. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 1101-1111. DOI: 10.29000/rumelide.1379318.

Öz

İslâm, insanın günlük yaşantısıyla ilgili birebir esasları ortaya koyar. Bunun için Hz. Muhammed'in risaletiyle öncekilerin haberi ve sonrakilerin hükmü olan tüm dini hakikatleri içinde toplayan Kur'an gönderilmiştir. Kur'an, insanın dünyaya gönderiliş gayesini "*kimin daha güzel amel yapacağıının imtihan edilmesi*" olarak belirtmektedir. Kur'an, insanın fitratına konmuş olan iyiliğin vahiy ve akıl dengesi içinde geliştirilmesini ister. Bu yaşayış, insanın doğrular peşinde koşmasını ferdi ve toplumsal görevlerini bir ibadet şuuru içinde yapmasını gerektirir. Allâh Teâlâ'nın kulundan istediği kendisini tanıyıp, Peygamberinin getirdikleri doğrultusunda ahlâkî bir ortam içinde yaşaması ve yine Allâh Teâlâ'nın verdiği nimetleri O'nun rızası doğrultusunda kullanmasıdır. Aksi halde kendisine verilen mal mülk ve diğer nimetlerin onun için bir zarar olarak dönebileceği hatırlatılmıştır. Dünya hayatının gereklerine uymak müminin görevidir. Doğruları anlatırken karşısına çıkacak insanlar olacaktır. Onlarla mal ve canla mücadele etmek de onun sorumluluğundadır. Üzerinde görüş beyan etmeye çalışacağımız "*Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Yaptığınızı güzel yapın. Allah güzel yapanları sever*" (2/195) âyeti iyilik yolunda malı harcamaya teşvik ile başlıyor, yine iyilik yapanların Allah'ın sevgisini kazanacağı belirtilerek sona ermektedir. Âyetin öncesinde sulh ayları olarak bilinen haram aylardan bahsedilmiştir. Âyetin akışından anlaşılan, sulh ortamına güvenerek düşmanlara karşı hazırlıkların ihmal edilmemesidir. Önceki âyetlerde savaştan bahsedildiği için, haliyle bu âyet de savaşla irtibatlandırılmıştır. Âyetteki tehlike ifadesi, düşmanların ani baskın yapmaları sonucunda tüm toplumun bu baskından zarar göreceğinin hatırlatılmasıdır. Bu çalışma, ilgili âyetin sağlığını korumaya yönelik mesajının yanında, esas olarak Müslümanların canını, malını ve yurdunu korumak için her zaman hazırlıklı olmalarına ve bu yönde toplumsal yardımlaşma ve dayanışma içinde bulunmalarına yönelik hedeflerin tespitini amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: İnfak, Tehlike, İhsan, cihad

Reconsidering verse 195 of Sure Bakara in the context of infak and ihsan**Abstract**

Islam lays down the exact principles related to the daily life of human beings. For this, St. With the prophethood of Muhammad, the Qur'an, which gathers all the religious truths that are the news of the previous ones and the judgment of the later ones, was sent. The Qur'an states that the purpose of sending man to the world is "to test who will do better deeds". The Qur'an demands that the goodness that has been put into human nature should be developed in the balance of revelation and reason. This life requires a person to pursue the truth and to perform his individual and social duties with a consciousness of worship. What Allah wants from His servant is to know himself, to live in an ethical

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir ABD (Yozgat, Türkiye), mehmet.caliskan@yobu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1865-7732 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 01.09.2023-kabul tarihi: 23.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1379318]

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

environment in line with what his Prophet brought, and to use the blessings given by Allah in accordance with His consent. He was reminded that otherwise, the property and other blessings given to him could turn into a loss for him. It is the duty of the believer to comply with the requirements of worldly life. There will be people who will confront you while telling the truth. It is also his responsibility to fight them with property and life. "Spend in the way of Allah, on which we will try to express an opinion. Do not endanger yourself with your own hands. Do what you do well. The verse "Allah loves those who do good" (2/195) begins with an encouragement to spend money in the way of goodness, and ends by stating that those who do good will win the love of Allah. Before the verse, the sacred months known as the months of peace were mentioned. It is understood from the flow of the verse that preparations against the enemies should not be neglected by relying on the peaceful environment. Since war was mentioned in the previous verses, naturally this verse was also associated with war. The expression of danger in the verse is a reminder that as a result of sudden raids by the enemies, the whole society will suffer from this raid. In addition to the message of the verse about protecting our health, this study mainly aims to determine the targets for Muslims to always be prepared to protect their lives, property and homeland and to be in social assistance and solidarity in this direction.

Keywords: Infaq, Danger, Ihsan, jihad

Giriş

İslâm'ın emir ve yasakları, tavsiyeleri, tamamen maslahat (maddi-manevi menfaat) üzerinedir. İslâm'ın yapılmasını veya yapılmamasını istediği hususlar hayattan kopuk değil aksine bire bir hayatla ilgilidir. Açıklama amacıyla olduğumuz âyet, hayatın tehlikeye düşmemesi için infak edilmesini ve yardımlaşmanın ihmal edilmemesini istemektedir. İnsanların çevrelerindeki kimselerle sağlıklı bir ilişki kurabilmesi için maddî manevî paylaşım içinde olmalarının gereği bu âyetten anlaşılan hususlardandır. Ailenin temelinde sevgi saygı, hüznün ve mutlulukların paylaşımı da bu anlamda değerlendirilebilir. Komşularıyla selamlaşma ve hal hatır sorma gereğinde sevincine ve üzüntüsüne ortak olma sağlıklı bir toplumun özelliğidir. Hz. Peygamberin komşusu açken tok yatmanın doğru olmadığı yönündeki sözleri (İbnHanbel, Müsned, 1/55; Hâkim, Müstedrek, 4/183, h. 7307), komşu ilişkilerinin sağlam olmasına, herkes açısından huzur ve güven ortamı oluşturması gerektiğine yöneliktir. Başkalarına yapılan iyiliğin kendine döneceğinin idrakinde olmak gerekir. İslâm anlayışında Müslümanlar bir vücuda benzetilmiştir. (Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66). Bu benzetme yardımlaşmanın önemini ve aynı zamanda zaruretini ortaya koymaktadır. "Komşu tabirinden de, Müslim, kâfir, âbid, fâsık, dost-düşman, mükim-misafir, menfeatli-mazarratlı, yakın uzak komşu tabirine dâhildir. (Zebîdî, 1980: 12/130), İslâm kardeşliğinin en güzel örneği komşuluk ilişkilerinde ortaya çıkar. Bakara 195. âyet, gerek fert gerekse toplumun güveni açısından olmazsa olmazları belirtmektedir. Gerektiğinde infak ve onun dışında yapabileceği iyilikler insanın yaratılışından getirdiği güzelliklerin dışavurumudur. İlgili âyet, hayatın bir kısmını değil, insan hayatının bütününe yönelik hükümler içermektedir. Şu hususu belirtmekte fayda var; İslâm'ın (Kur'ân'ın) muhatabı insandır. O bakımdan insanın her hali İslâm'ı ilgilendirmektedir. 2/195. âyetin toplumumuzda sadece sağlıkla ilgili olduğu kanaati hâkimdir. Ancak bu âyet doğrudan sıhhati korumaya yönelik olmadığı kanaatini taşıyoruz. Elbette İslâm'ın insan adına en çok ilgilendiği konuların başında sağlık gelmektedir. Bu bağlamda Hz. Peygamber, insanların kıymetini bilmediği ve aldandığı iki nimetin "Sıhhat ve boş vakit" olduğunu bildirmesi" (Buhârî, er-Rikâk, 1) bunun en önemli delilidir. Ancak İslâm insanın sadece sağlık bakımından fiziki yönüyle ilgilenmez, bunun yanında insanın ruhsal yönü de onun kapsamı dâhilindedir. Dine göre sağlık, insanın hayat akışı içerisinde tüm görev ve sorumluluklarını yerine getirme açısından değerlendirilmesi ve önem verilmesi gereken bir husustur.

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dünya sağlık teşkilatı da sağlıklı insanı bu yönde değerlendirmiştir. (Yorulmaz R., Erdem R., 59). Hz. Peygamber “Kuvvetli mümin zayıf müminden hayırlıdır” (Müslim, kader, 34) derken, sıhhatli insanın savaşta düşmana karşı güçlü, diğer görevlerini yerine getirme hususunda ve ibadetlerini rahatça yapabilme konusunda da daha faydalı olabileceğine vurgu yapmıştır. Hz. Peygamber yine bu konuyla ilgili olarak “Yedi şey gelmeden önce iyi ameller işlemekte acele ediniz: (Kulluk vazifelerini unutturan) Yoksulluk, (azdıran) zenginlik, (bedeni güçleri bozan) hastalık, yaşlılık, ansızın gelen ecel, deccal ve kıyamettir. Kıyâmet daha ağır ve acıdır” (Tirmizî, ez. Zühed, 3) buyurarak nimetlerin elden gitmeden kıymetinin bilinmesini ve ömrün hayırlarda geçirilmesini ifade etmektedir. (Deniz Kuşları, 1981: 77-78) İslâm, insana zarar veren her şeyi yasaklamıştır. İslâm’ın koruduğu hususlardan birisi de akıl sağlığıdır. Çünkü dinde sorumlu olmanın yegâne şartlarından birisi de aklın yerinde olmasıdır. Hadiste sıhhatin önemine dikkat çekilirken kuvvetlinin zayıfa göre daha güzel işleri başarabileceğinden hareketle hayırlı olduğu anlayışı sıhhatin önemini açıklaması bakımından çarpıcıdır. Hastalık gelmeden önce iyi işler yapılmasını tavsiye eden İslâm, el temizliği vücut ve dış temizliği gibi hususları ısrarla dile getirerek sağlıklı kalmak için koruyucu önlemleri almanın zarureti anlatmaktadır. 2/195. âyetin esas itibarıyla sevk noktasının fert ve toplumun zarar görmemesi için düşmana karşı hazırlıklı olmanın gereğini vurgulamış olmasının yanında elbette vücudun sağlam tutulması tavsiyesi de bulunmaktadır.

1.Bakara 195. âyetin nüzûl sebepleri

Âyetin nüzul sebebi hakkında birden fazla rivâyet bulunmaktadır. Biz burada Vâhidî’nin Esbâb-ı Nüzûlüne aldığı rivayetleri zikredeceğiz. İlk Şa’bî rivâyetidir: “Bu âyet Allâh yolunda harcamaktan geri duran Ensar hakkında nazil oldu”. İkinci rivâyet İkrime’den “Bu âyet, Allâh yolunda harcamalar hakkında inmiştir”. Üçüncü rivâyet; Ebu Cübeyr’den “Ensar Allâh’ın dediği kadar tasadduk eder ve yedirirlerdi. Derken bir sene kendilerine kıtlık isabet etti de infak etmekten ellerini çektiler. Onun üzerine Allâh Teâlâ bu âyeti indirdi.” Dördüncü rivâyet Numan b. Beşir’den “Bir kişi günah işleyip ben bağışlanmam dedi. Bu yüzden Allâh Teâlâ bu âyeti indirdi” İlgili âyetin bir başka nüzul sebebi rivayetinde Eslem b. İmran şöyle demiştir: “Biz kostantiniyye’de idik. Bu sırada şehirden büyük bir rûm ordusu çıktı. Müslümanlardan bir kişi rûm safına karşı çıkıp hamle etti. Sonra da sağlam olarak yanımıza geldi. Bunun üzerine insanlar: “Sübhânellâh bu kimse kendisini tehlikeye attı” dediler. Bunun üzerine Ebu Eyyub el-Ensârî ayağa kalkıp dedi ki: “Ey insanlar siz bu âyeti yanlış yorumluyorsunuz. Bu âyet biz Ensar topluluğu hakkında nazil oldu. Allâh Teâlâ dinini kuvvetlendirip yardımcılarını çoğaltınca Rasulullah (s.a.v)’den gizlice bazımız bazımıza dedik ki: Mallarımız zayi oldu. Mallarımıza sahip çıksak da onların elden çıkıp gidenlerini tekrar ıslah etsek. Bunun üzerine Allâh Teâlâ bizim kurduğumuz niyetlerimizi redderek şu âyeti indirdi: (*Allâh yolunda sarfedin kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın*). Böylece mallarımız hakkında kurduğumuz göz kulak olma ve ıslah etme niyetimizin tehlikeli olduğunu bizi ihtar edip cihadı emretti.” Bu görüşün sahibi Ebu Eyyub el Ensârî Allâh onun ruhunu alıncaya kadar cihat etmeye devam etti. (Vâhidî, 1991: 58-60; Kurtubî, 2006: 1/257; İbn Kesîr, 1969: 1/229), Âyetin harple ilgili olmayıp sadece infakla ilgili olduğu görüşü de belirtilmiştir. (İbn Kesir, 1969: 1/229). İlgili âyet sadece infak için de olsa, devletin hayatiyetinin devam ettirilmesi açısından infakın önemi vurgulanmıştır. İnfakın teşvikiyle ferdi ve toplumsal bir tehlikeye düşülmemesi için tedbir alınmıştır. Buradaki infak anlayışı zorunlu vergi olarak da anlaşılabilir. İnananların infaka teşviki aynı zamanda birlik ve beraberliğin tesanütü açısından da değerlendirilebilir. Ayetteki infak, zorunlu da gönüllü de olabilir. (Râğib, trs. 502).

İlgili âyetin nüzul sebeplerinden beş tanesi yukarıda zikredildi. İlk üç rivayetibirlikte düşündüğümüzde Ensâr fakirlere yedirmek içirmek suretiyle infakı yerine getirirlerken bir kıtlık yılında infaktan geri durmaları sonucunda bu âyetin nazil olduğu anlaşılmaktadır. Buradan çıkarılan husus imkânlar

dâhilinde infakın devamlı olmasıdır. İnfakla toplumun bekası arasında bir alaka vardır. Böylece bu ilk üç rivâyette infakla alakalı gerekli ve yerinde harcamalar yapılmazsa toplumun mal ve can emniyetinin kalmayacağına dair uyarı bulunmaktadır. Dördüncü rivâyette kişinin günah işlemesi halinde affedilmeyeceği konusunda ümitsizliğe kapılmasından bahsetmektedir. Hâlbuki ümitsizlik kişinin kendisini tehlikeye atmasıdır. Zira bir kimsenin günah işleyip de affedilmeyeceğini düşünerek tevbe etmemesi kendisini tehlikeye atması demektir. Günah, kalbi kapladığı zaman kişi günahını önemsemez. Bu durumda o kimse günah işlemeye devam edeceğinden günahların onu götüreceği yer tehlikenin kendisidir. Mümin, havf ve reca (korku ve ümit) arasında bulunup ümitsiz olmamalıdır. Samimi olarak tevbe edildiğinde affedilmeyen günah yoktur. (ez-Zümer 39/53). ez-Zümer suresindeki bu ayette Allah'ın af ve mağfiretinin geniş olduğu, Allah dilerse bütün günahları affedeceği belirtilmektedir. Ebû Eyyûb el Ensârî'nin açıklamakta olduğumuz âyetle ilgili rivâyeti düşmanlara karşı teyakuzda olunmasına yöneliktir. Bu rivayete göre mala meylederek cihad için hazırlanmamak, hayatın bütününün tehlikeye atılması anlamına gelir ki bu da vatan ve milletin bekasının tehlikeye girmesi demektir. Bizim de diğer rivayetlere tercih ederek üzerinde durmak istediğimiz burivayette, Ebû Eyyûb el Ensârî çok açık olarak cihadı ihmal ettik, mal ve mülkümüze kendimizi verelim dedik de bu âyet nazil oldu demektir. Vatan müdafaasındaki hazırlığın yardımlaşmayla olacağında şüphe yoktur. Cihadla infakı bu anlamda ilişkilendirebiliriz. “İnfak edin, ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın” emri kendinize ve aile efradınıza gerekli harcamaları yaptığınız gibi, cihad hususunda da infaktan kaçınmayın anlamındadır. Çünkü cihadı terk etmek, cihad için harcama yapmamak size karşı düşmanlarınızın güçlenmesine sebep olur. İnfakın peşinden nafaka ve başka işlerle “ve ihsan ediniz” buyurulmuş, hemen arkasından “Muhakkak Allâh ihsan edenleri sever” emri tamamlayıcı bir ifade olarak gelmiştir. (Zuhaylî, 2007: 1/451). Düşmanın içine tek başına dalan kimse için “kendisini tehlikeye atıyor” sözü kendisine ve Müslümanlara bir faydası olmaksızın yapılan bir hareketse bu söz doğrudur. Ancak kendisini düşmanın ortasına atan kimse kurtulmak veya Müslümanlara faydalı olmak koşuluyla bunu yapıyorsa bu durum tehlikeye atılmak anlamına gelmez. Bunun ötesinde bir kimsenin faydası olmayacak şekilde kendini helake sürüklemesi doğru değildir. (Yazır, trs: 2/701-702).

Âyette evrensel bir mesaj verilmektedir. Buna göre Müslümanların her zaman için her türlü düşmanlığa karşı tedbirli olmaları ve her türlü saldırıyı bertaraf etmeye hazırlıklı bulunmaları varlıklarının bir gereğidir. Böylece caydırıcı bir güç olarak başkalarının kendilerine zarar vermelerine engel olmuş olurlar. Bu gayretleriyle Müslümanlar, dostlarına güven sağladıkları gibi, düşmanlarının zararlarından da korunmuş olurlar. Bu sayede inanç ve yaşama özgürlüğünü de ellerinde tutmuş olurlar. Cihadın farz kılınışının ve İslâm'ın temel rüknü olmasının altında yatan anlam da bu olsa gerektir. (Derveze, 1997: 5/195). İlgili ayetin önceki ayetlerle ilgisi iki yönden görülebilir: 1. Allah Teâlâ kıtali emredince onunla ilgili alet ve edevat için mala ihtiyaç duyulduğundan infak emri gelmiştir. İnfak eden savaş etmekten aciz olabilir. Bu durumda infakla savaş yapabilecek cesaretli fakire bu imkânı sağlamış olur. 2. Bir önceki âyette “Haram ayın karşılığı haram aydır...” diye nâzil olunca orada bulunanlardan biri “Vallahi Yâ resûlallâh bizim infak edecek hiçbir şeyimiz yok, bizi hiç kimse de doyurmuyor” dedi onun üzerine Allah resûlü, Allah yolunda infak ve sadakayı emretti ve bir hurma da olsa sadaka verin dedi. 2/195 âyet buna uygun olarak nâzil oldu. (Râzî, 1990: 5/146).

2. Âyetteki bazı kavramlar

Kur'an mesajında muhatap insanın kendisidir. İnsanın her hali Kur'an'ın maksadı içindedir. Kur'an başta hidayeti öncelemiş ve toplum içinde huzurlu ve sağlıklı bir hayatı ön görmüştür. Açıklamakta olduğumuz Bakara Sûresi 195. ayet, aşağıdaki başlıklar altında kısaca belirtileceği üzere Müslümanların huzurlu bir şekilde yaşayabilmelerinin kodlarını vermiştir. Bu kodlar, iyilik yolunda yardımlaşmak,

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

kendisi için istediği güzellikleri başkası için de istemek, fert ve topluma zarar veren ve hayatı tehlikeye atan her şeyden uzak olmak gibi hususlardır.

a. Allâh yolunda infak etmek

Nafaka; alıcısı bulunan, satılan, piyasada tükenen, giden şeye denmektedir. (Râğıb, trs. 502; İbn Manzûr, 6/4507)). İnfak, serveti faydalı işlere “fi sebilillah” harcamaktır. İnfak, İslâm’ın hayır olarak bildirdiği her yere malı sarfetmektir. Hac veya umre için harcama yapmak, cihad için mal sarfetmek, sıra-i rahim, fakir ve yoksulları gözetmek, aile fertlerinin haklarını gözeterek yapılan harcamalar ve sadece iyilik adına yapılan tüm infak Allâh yolunda harcamaya dâhildir. (Bursevî, 2016: 2/235-236; Vehbi, 1966: 1/335-336). Bir âyette “Siz hayra ne harcarsanız, Allâh onun yerine başkasını verir.” (es-Sebe’ 34/39). Bir başka âyette “Kim bir iyilik yaparsa ona bundan daha hayırlı karşılık vardır” (Kasas 38/84). buyurulmuştur. Demek oluyor ki, yapılan infakın manen bir karşılığı olduğu gibi maddi olarak da bir karşılığı vardır. Yapılan iyiliklerin asıl faydası o iyiliği yapanın kendisinedir. Zekât da böyledir. Her ne kadar zekât verildiğinde maddi bir eksilme görülüyorsa da aslında mal temizlenerek daha da bereketli hale gelmektedir. Zekât olarak verilen ve verilmesi için ayrılan mal zaten kendisine zekât verilen kimsenindir. Bu durumda zekâtla emanet sahibine verilmiş olmaktadır. Hem o kimseye kendi malı veriliyor, hem de veren güzel bir karşılık görüyor. Bakara 195 âyet çerçevesinde düşündüğümüzde infak, vatan müdafaasıyla bizim malımızı, canımızı ve namusumuzu tehlikelerden koruyacaktır. İnfakta ve iyilikte öncelik onun miktarı değil, ondaki iyi niyettir. “Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunun” (Buhârî, Edeb 34; Zekât 10) hadisi iyiliğin ve infakın maddî ve manevî gücünü göstermesi bakımından çarpıcıdır. İnfaktan anlaşılan “hayırlarda yarışın” (el-Bakara 2/148) anlayışı içinde iyiliklerin yayılması fert ve toplumların maddi manevî tehlikelerden uzak olmaları için yapılan destektir. Harcamanın ölçüsü, israfa kaçmadan ve cimriliğe düşmeden bu ikisinin ortasında bir yol takip etmektir. (el-Furkân 25/67). Mümin öyle yüce gönüllü olmalı ki yaşadığı yeryüzü gemisinde yalnız olmadığını ve insanlarla aynı kaderi paylaştığını bilerek ne içindekilere ne de gemiye zarar vermeden faydalı işler peşinde koşmalıdır. Bu vasat yolu kaybederek savurganlığa kaçıp, kendini ve ailesini başkasına muhtaç duruma getirmesi, âyetin işaretiyle kendisini ve başkalarını tehlikeye atmış olmaktadır. Âyette işaret edilen tehlike, bir başka yönden cihadi terk etmek veya ona hazırlığı ihmal etmek olarak anlaşılmıştır. İnfakın ihmali, toplumun zayıf düşmesi anlamına gelir. Sonuç itibarıyla maddi ve manevî yönde düşmana karşı kuvvetli ve hazırlıklı olmamak fert ve toplum hayatını tehlikeye atmak anlamına gelmektedir. Âyetin sonunda Allâh Teâlâ’nın iyilik yapanlarla beraber olduğu ve onları desteklediği açıklanmaktadır. (Derveze, 1997: 5/192-193). Yukarıda nüzul sebeplerinden biri olarak zikredilen Ebû Eyyub el Ensârî² rivayeti (Vâhidî, 1991: 60; Bursevî, 2016: 2/236) açıklamaya çalıştığımız âyetin anlaşılmasına açıklık getirmesi ve infakın insan ve toplum üzerindeki önemini anlatması açısından üzerinde özenle durulması gereken bir rivayettir. Bu bakımından gerek yakın akrabaya gerekse diğer fakirlere zekât başta olmak üzere yapılan yardımların kalplerin kazanılmasında, birlik ve beraberliğin temininde önemli rol oynayacağı açıktır. Toplum fertlerinin kendi aralarındaki tesanütü onların her bakımdan güçlü olmalarını sağlayacaktır. “Düşmanlarınıza karşı kuvvet hazırlayın” (el-Enfâl 8/60) emri de 2/195. âyetin anlamını desteklemektedir. Vücut kuvvetli olduğunda mikropların vücuda zarar veremediği gibi, Müslümanların da güçlü olmaları halinde kötü niyet besleyen kimselerin onlara zarar veremeyeceği açıktır. Âyette dış düşmanlarına karşı ferdin ve toplumun hayatı, infak yaparak güçlü ve hazırlıklı olmaya bağlanmıştır. Âyetin nüzûl sebepleri toplum hayatı ile infak arasında sıkı bir irtibatın olduğunu göstermektedir. Buradaki infak meselesini geniş anlamda yardımlaşma olarak ele aldığımızda âyetin mesajının daha rahat anlaşılacağı kanaatindeyiz. Bu da şunu gösteriyor ki, toplum hayatının devamlılığı

² Ebû Eyyûb el-Ensârî, bu rivayetine uygun olarak yaşamış, yaşlı olmasına rağmen Hz. Muaviye zamanında İstanbul kuşatmasına katılmış ve şimdiki adını verdiği semtte vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.

ancak hayırlarda yarışmakla mümkündür. Âyetin hedefi de bu olsa gerektir. Ülkemizde sağlık haftası dolayısıyla hastalıktan korunmayanların kendi kendisini tehlikeye atmış olacağı şeklinde tek taraflı bir yorum getirilir ve bu âyet delil gösterilir. Bu yorum âyetin esas sevk noktasından uzak bir açıklama olduğu kanaatindeyiz. Bu kanaatimi oluşturan esas delil, âyetin bizzat zahirî anlamıdır. Belki bu âyetten uzak bir ihtimal bu yorum da çıkarılabilir, fakat âyetten asıl anlaşılan toplumun birbiriyle yardımlaşması, bu sayede güçlü olması ve düşmanlarına karşı her zaman hazırlıklı bulunmalarıdır. Âyet, toplumun bünyesinin sağlam olması gereğine işaret etmektedir. Allâh yolunda savaşmak için kuvvetli olmak gerekiyor, o da bir yönü ile infaka dayanmaktadır. Bu yolda cimrilik toplumu zayıf eder. Bu bakımdan cimrilik ederek, malın elde tutulması insanın kendisini ve aynı zamanda toplumunu tehlikeye atması anlamına gelir. Ayrıca hazırlıksız olarak basiretsizce savaşa girilmesi de insanın kendisini ölüme atmış olmasıdır. Hem mal hem insan açısından savaşa hazır olunması gerektiği gibi, ruhun ilim ve ahlakla güçlendirilip koruma altına alınması, her şeyde olduğu gibi savaşla ilgili hazırlıkların da iyi yapılması Allâh'ın sevdiği hususlardır. Çünkü Allâh, iyilik yapanları sever. Onları mükâfatlandırır. (Hicâzî, trs: 1/145/146).

el-Enfâl suresi 60. âyette: “Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve besili atlar hazırlayın. Bununla Allâh'ın düşmanı ve sizin düşmanınızı ve bunların dışında sizin bilmeyip de Allâh'ın bildiği diğer düşmanları korkutup caydırarsınız. Allâh yolunda her ne infak ederseniz size eksiksiz olarak ödenir ve siz haksızlığa da uğratılmazsınız”. Yukarıda da ifade edildiği gibi Hz. Peygamber bu âyetteki “kuvvet” lafzını “atmak” şeklinde açıklamıştır. Böylece dönemin şartları içerisinde kuvvet hazırlamayı hatırlatmış olmaktadır. Düşmanın ani saldırılarına hazırlıklı olunuz. Gafil avlanmayınız. Hazırlıklı olunuz ki onlardan korku içinde yaşamayasınız. (Mevdudi, 1986: 2/167). Kuvvet hazırlamak, her çağa ve zamana uygun askeri hazırlık çeşitlerini içine almaktadır. Âyette düşmana karşı hazırlıkların yanında manevî, maddî, idarî, fennî ve malî hazırlıklarda bulunmaya da teşvik edilmiştir. Bu hazırlıklarda bulunanlara bol sevap vaat edilmiştir. Allâh yolunda malıyla ve canıyla gayret edenlere her iki dünyada da hakkı tam olarak verileceği ve hiçbir zaman onlara haksızlık edilmeyeceği açıklanmıştır. Âyetteki “kuvvetli atlar hazırlayın” ifadesi zaman ve mekâna göre göre hazırlıklı olmanın bir simgesi olsa gerektir. (Hicazi, trs: 2/433). Savaş hazırlığı, saldırının önlenmesi ve düşmanın korkutulmasına yöneliktir. Yoksa güçlü olmak, başkalarına saldırmak, onlardan mutlak olarak ganimet almak, onları rezil etmek anlamlarına gelmez. İslâm, kendini korumak için güçlü olmayı emreder ama bu güçlülük gerek içte gerekse dışta adaletli olmayı hedefler. Kur’ân mesajı, insan hayatının çeşitli yönlerine işaret ederken onun asıl hedefi “sıbgatullah”³ doğrultusunda fitrata uygun bir insan yetiştirmektir.

Allâh yolunda harcama yapmak, ülkenin savunulması için olduğu kadar, hac hizmetleri, yoksulların desteklenmesi, toplumun ihtiyaç duyduğu sosyal tesisler ve hatta tabiatın korunması ve geliştirilmesine kadar çok çeşitli hizmetler bakımından her türlü harcamayı içine almaktadır. (Karaman vd.2020: 29). Bu durumda infak, hayatın bütün gereklerini kapsayan bir yardımlaşmanın adıdır. Bu dustur, Kur’ân’da “İyilik ve (Allah'ın yasaklarından)sakınma üzerinde yardımlaşın” el-Mâide 5/2 şeklinde verilmiştir.

b. İnsanın kendisini kendi elleriyle tehlikeye atması meselesi

İslâm’da sulh esastır. “Ey iman edenler, hepiniz toptan barış ve esenliğe girin” (el-Bakara 2/208). âyeti öncelikle müntesiplerinin barış içinde ve kardeşlik dairesinde yaşamalarını sağlamak olduğunu ifade etmektedir. İslâm’da barış esastır, savaş, zorunlu şartlara bağlıdır. 2/195. âyetin sibak ve siyakından ve

³ Sıbgatullah, Allah'ın boyası demektir. Allah Teâlâ, “Allah'ın (verdiği) rengiyle boyandık. Allah'tan daha güzel rengi kim verebilir? Biz ancak O'na kulluk ederiz (deyin). (Bakara 2/138). Allah Teâlâ, kendisine inananları Kur’ân ahlakıyla ahlâklandırmak ister. Bu durum Kur’ân’da “sıbgatullah” olarak adlandırılmıştır.

nüzûl sebeplerinden çıkarılan sonuç, Müslümanların her zaman barış içinde yaşayabilmeleri için düşmanlarına karşı teyakkuz halinde bulunmalarındır. Bu zorunluluk, toplumun mal, can, namus emniyeti açısından önemlidir. Buradan hareketle âyet harbe hazırlık olarak da anlaşılmıştır. “Buna göre âyet, insanın sahip olduğu maddî imkânlarından kendine Allâh’ın hoşnutluğunu ve ahiret mutluluğunu kazandıracak hayır yollarına harcamada bulunmasını Kur’ânî kavramla infakta bulunmasını emretmektedir” (Karaman vd. 2020: 1/302). Bu âyetin öncesindeki âyetle haram aylardan⁴ bahsedilmektedir. Haram ay diye nitelendirilen bu aylarda Müslümanlara bir saldırı olmazsa Müslümanlar onlara herhangi bir karşılık vermeyeceklerdir. Ancak onların saldırması halinde dengiyle karşılık verilebilecektir. “*Şu halde kim size saldırırsa onun saldırısının dengiyle siz de ona saldırın*” (el-Bakara (2/194). âyeti aynıyla karşılık vermeyi ifade etmektedir. Bakara 195 ayetten cihada hazır olma hükmü çıkarılmıştır. Cihad kelimesinin bir anlamı da harp etmektir. Cihad, cehd sözcüklerinden türemiştir. Bu kelime güçlük, zorluk ve genişlik, (Râğıb el Isfahânî,101; el-Cevherî, 1984: 1/460); anlamlarına gelmektedir. Cihad lügat anlamının dışında ıstılahi olarak şöyle tanımlanmıştır: Dini emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslâmı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele etmektir. (Râğıb, 101). Cihad bu anlamıyla hayatın bütününde Müslümanın aktif olarak hayırlarda yarışmasını (el-Bakara 2/148; el-Mâide 5/48) tanımlamaktadır. Müslümanların kendilerine yöneltilen bir saldırıya aynıyla karşılık vermelerine de izin verilmiştir. Bu saldırı haram aylarda da olsa aynıyla karşılık vermek meşrudur. Buna rağmen Müslümanlar Allâh’tan korkmaları ve haddi aşmamaları konusunda ikaz edilmektedirler. (Derveze, 1997: 5/192) Hayat mücahadesini düşmana karşı mücahede (harp) (Hac, 22/78); Şeytana karşı mücahede (et-Tevbe 9/41), Nefse karşı mücahede (el-Enfâl, 8/72), (Ragıb, 101) olmak üzere üçe ayırabiliriz. Bu anlamda cihad, gerek enfûsi gerek âfakta iyilikler peşinde koşmak olduğunu söyleyebiliriz. Fıkıh terimi olarak cihad, daha çok Müslüman olmayanlarla savaş olarak değerlendirildiği gibi; tasavvufta nefsi emmareyi yenme çabası olarak kullanılmıştır (Özel, 1993: 8/527). Hz. Peygamberin “Düşmanlarınıza karşı savaştığınız gibi gayrı meşru arzularınızla da savaşınız” (Ebû Davûd, Cihad, hn. 2500) şeklindeki ifadesinin yanında, “Mücahid, Allâh’ın emrine bağlı kalarak kendi nefsiyle mücahede edendir.”. (Tirmîzî, Zühd, 4/65, Cihad, hn 1621) hadisi de mücahedenin tasavvufi boyutunu göstermektedir. Bu durumda cihad kavramı harp (el-Bakara 2/279; Muhammed 47/4) ve kıtâl (et-Tevbe 9/111) lafızlarından daha geniş bir anlamı ifade etmektedir. Cihad, yaşadığı müddetçe müminin yaptığı ve yapmaya çalıştığı tüm gayretleri içine alır. Savaş da bu çabaların bir bölümünü kapsar. Bir âyetle müminler şöyle tarif edilmiştir: *Müminler ancak Allâh’a ve Resûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allâh yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır.*” (el-Hucurât 49/15). Mümin olmanın şartı, önce Allah ve resulüne samimi iman, sonra bu imanın gereği bir yaşantıdır. O zaman insan hayatı tehlikeden diğer ifadeyle hüsrandan kurtulur (Asr 103/2-3) Ebu Eyyub el Ensarî’den Bakara 195. âyetle ilgili nakledilen nüzul sebebinden anlaşılan tehlike, harbe hazırlık terkedilerek mallarla meşgul olmadır. (Kurtubî, 2006: 1/257) Tehlike, israf etmekle malı zayi edip kendisini ve aile efradını geçinemeyen duruma düşürmektir. Bir başka anlayış, elleriyle tehlikeye atmadan maksadın, günah işlendiğinde affedilmeyeceği yönündeki ümit kesikliğidir. Tehlike ile infakın ilgisi, infakta israf edip yiyecek ve içecek bulamayacak dereceye vardırılmasıdır. Ayrıca âyet, düşmana zarar veremeyecek bir şekilde onların içine dalarak canını tehlikeye atmak şeklinde de anlaşılmıştır. Sebebin hususiliği hükmün umumiliğine mani olmayacağından bu sayılanların hepsi de âyetin hükmüne dâhil olabilir. (Vehbi, 1966: 1/336; Yazır, trs: 2/701-702). İlgili âyetin “siyâkı ve sebebi nüzülü, fisebilillâh harbü kıtalden ve o uğurda sarfı maldan kaçınmanın bir tehlike olduğunu ihtar içindir.” (Yazır, trs. 2/701). Tehlike, sonuç itibarıyla helake sürüklenmektir. Tehlike sakınılması gereken şeydir. Tehlike cimrilikten dolayı infakı terk etmektir. Mücahidlik, fakirlik

⁴ Haram aylar: Muharrem, receb, zilkade ve zilhiccedir.

korkusuyla infak etmekten geri durmamaktır. (Begavî, trs: 1/215) Ebu Eyyub el-Ensâri'nin anlattığı husus bu sayılanların hepsini kapsamaktadır. Güçlü olmak başkalarına zarar vermek değil, güven ortamı oluşturmaktır. el-Bakara 195. âyette savaşı teşvik değil, savaşa hazırlıklı olmak, gafil avlanmamak tembih edilmiştir. Müslümanların savaşları esas itibarıyla savunma savaşlarıdır. Bedir, Uhud ve Hendek savaşları bunun açık misalleridir. İslâm, dinde baskıyı yasaklamış (el-Bakara 2/256), zor ve baskı altında gerçekleşecek imanın geçersiz olduğunu hükme bağlamıştır. İslâm, önce barışçı davet yollarını dener. Kur'an'ın ısrarla üzerinde durduğu husus, Allâh için titizlikle hakkın gözetilmesidir. Bir topluma olan kin haksızlığa yol açmamalı ve ancak adalet gözetilmelidir. (el-Mâide 5/2, 8). Kur'an, müminlere imanla bezenmiş, güzel ahlâkla süslenmiş bir hayatı öngörmektedir. İman ve onun günlük yaşantıdaki tezahürleri Hz. Peygamber ve ona samimiyetle inanan sahabe tarafından bir örnek yaşayış olarak ortaya konulmuştur. 2/195. âyet, İnfaka devam edilmesini, mağfiretten ümit kesilmemesini, hazırlıksız harbe girilmemesini, nefse ağır gelen israfın yapılmamasını istemektedir. (Tûsî, trs: 2/102; Nesefî, 1996: 1/104).

c. İyilik etmek (İhsan)

Âyette geçen ihsan kavramı kullandığı yere göre farklı anlamlara gelmektedir. İyilik, güzellik hoşluk anlamlarında kullanımı olsa da, birilerine iyilikte bulunmak, yapılan işi kusursuz yapmak anlamlarına da gelmektedir. Hasen (güzel), kabih (çirkin) olan şeyin zıddıdır. (Çağrı, 2000: 21/544-545; Altınışık, 1999: 6). Bollukta ve darlıkta infak, öfkelerin yutulması, insanların affedilmeleri ihsan olarak değerlendirilen Allâh'ın sevdiği hareketlerdir. (Âl-i İmrân 3/134) O halde ihsan, iyilik etmeyi, başkalarına haklarından fazlasını vermeyi emreden aktif bir ahlaki davranış şeklidir. Kur'an'da ihsan kavramı gerek Allah'a nispet edilerek gerekse insanlara nispet edilerek fiil ve isim olmak üzere yüz doksan üç yerde geçmektedir. (Abdulkaki, Mu'cem trs: 202-205). İhsan, Allah'a nisbet edilirse her şeyi güzel ve kusursuz yapan ve yaratan (es-Secde 32/7; et-Teğâbûn 64/3, el-Mülk 67/3-4)), anlamına geldiği gibi kuluna nimetler veren anlamı da vardır (Kasas 28/77). İnsana nispet edildiğinde işini güzel yapan anlamındadır. İhsan, bir şeyi doğru ve iyi yapmaktır. Başkasına iyilik yapıldığı zaman zaten o iş güzel yapılmış olmaktadır. İhsan, müminin imanından kaynaklanan her amel-i salih için geçerlidir. Nitekim Hz. Peygamber ihsanı, "Allâh'ı görüyormuş gibi ibadet yapmandır" diye tanımlamıştır. (Buhârî, İmân, 37). Bu ifadede ihsan kavramı, ibadeti en iyi şekilde yapma anlamında özel bir terim olarak kullanılmıştır. Allâh'ı görüyor gibi ibadet yapan, o şuur içinde yaşayan, hayatını bu doğrultuda tanzim eden, attığı her adımı dikkatli atan, söylediği her sözü ölçerek söyleyen kimse ihsan içinde yaşayan kimsedir. Diğer ifade ile bu yaşayışın adı salih amel içerisinde bir hayattır. Yine bu manada Hz. Peygamberin "Allâh her şey üzerine ihsanı (güzel bir şekilde muamele yapmayı) yazdı. Bundan dolayı hayvan kesmeyi bile güzel şekilde yapınız" (Müslim, Sayd, 57), şeklindeki ifadesi işlerdeki estetiğe işaret etmektedir. Kur'an'da iyilik yapanlar, "muhsinûn" diye isimlendirilerek övülmüşlerdir. Bu kavram içinde doğru inanca sahip olanlardan, ibadetlerini en güzel şekilde yapanlardan ve tüm işlerinde ahlaki davrananlardan söz edilerek Allâh'ın bunlardan hoşnut olduğu, onların da Allâh'tan razı oldukları açıklanmıştır. (el-Beyyine, 98/8). Allâh Teâlâ, "Allâh size adaleti ve ihsanı emreder" (en-Nahl,16/90) buyururken Müslümanların gerek kendileri açısından gerekse diğer insani münasebetlerde adaletli olmalarını istemiştir. Adaletle yapılan işler yine ihsan içinde değerlendirilir. Adalet hakkında "her hak sahibine hakkını ver" (Buhârî, Savm, 51) hadisi aynı zamanda ihsan üzere olmayı öğütlemektedir. Görüldüğü üzere "muhsin" kavramı teorik bir durumu değil, aktif olmayı ifade etmektedir. İhsan ile adalet arasındaki fark, adalet, başkalarının haklarını ihlal etmemeyi hakkın sahibine birebir verilmesini gerektirirken ihsan, hak sahibine daha fazlasını vermek suretiyle kendi haklarından fedakârlıkta bulunmayı ve diğerkâmlık anlamlarına gelmektedir. O halde adalet olması gerekeni yapmak, ihsan, daha ileri ahlâkî bir fazilet olarak fedakârlıkta bulunmaktır. Bununla birlikte insanların birbirine karşı çeşitli

hal ve şartlara göre, ihsan türünden pek çok görevleri vardır. Allâh için iyilik yapma niyetine ve düşüncesine dayanmak şartıyla yapılan her hayırlı iş, söylenen her güzel söz, hatta gönülden geçirilen iyi niyet ve duygular birer ihsan olarak değerlendirilebilir. Varlıklı birinin çok sayıdaki insana geçim imkânı sağlayarak ihsanda bulunması mümkün olduğu gibi, bir yetimin başını okşamak yahut bir çaresizi teselli etmek suretiyle onu rahatlatmakta bir ihsandır. Hayatın bütünlüğü içinde yapılan işlerin niyetlerle kayıtlı olması nedeniyle her hareketin ayrı ayrı birer değeri vardır. (Buhârî, Bed'ü'l-Vahy, 1, İmân, 41). Amellerin makbul olması ancak niyetin imanla olan samimi ilişkisine bağlıdır. İnsanların takdirine mazhar olan nice işler, iyi niyetle yapılmamışsa Allâh katında değerinin ve kıymetinin olmadığı bildirilmiştir. (Müslim, İmâre, 152). O halde yapılan işler gösteriştten uzak halisane niyetle yapılmalıdır.

İhsan kavramı şöyle de değerlendirilmiştir. “İhsan mefhumunun anlamı son derece geniştir. Bir kere her iş ihsana girer. Kulun Rabbi ile olan münasebetlerinde, kulun kendi ailesiyle, kişinin toplumla plan münasebetlerinde ve ferdin bütün insanlık ile olan alakalarında ihsanın yeri vardır. Kısacası hayatın bütün cephelerini ihtiva eder.” (Kutub, 1993: 4/235).

İhsan kavramı infak kavramından daha geniş anlamlıdır. Allah yolunda verilen yardımlar infak olduğu gibi, hayatın çeşitli safhaları içinde maddî veya manevî iyilikte bulunmak, bir sıkıntısı olana maddî yardım yapamıyorsa onun gönlünü almak ve onu teselli etmek de bir ihsandır. Müminin mümine gülümsemesi de bir sadakadır (Tirmizî, Birr, 36, 45) ve ihsandır.

İhsan iki bağlamda açıklanır: İlki kulun Allâh'a karşı hissettiği derin saygı, sevgi, bağlılık ve itaat ruhunu ve bu ruh halinin ürünü olan iyi davranışları kapsar. Yukarıda da geçtiği üzere Hz. Peygamberin “Cibril hadisi” diye bilinen hadiste geçen; “İhsan Allâh'ı görür gibi ibadet etmendir; sen O'nu görmesen de O seni görmektedir” şeklindeki ifade ihsanın bu anlamdaki en güzel tanımıdır. İhsanın bu yönü takvâ ile ilgilendirilmiştir. (Çağrı, 2000: 21/545)

İkinci bağlamda ihsan, hilm erdeminden kaynaklanan bir anlayışla insanın başta anne babası olmak üzere yakınları ve diğer insanlara karşı sevgi ve saygıya dayanan özverili bir tutumu ifade etmektedir. Nitekim çeşitli âyetlerde “muhsinler” ifadesiyle anılan müminlerin hilm ruhunu yansıtan bazı seçkin özelliklerine değinilmiş ve bu suretle ihsan kavramının içeriğine giren erdemlere işaret edilmiştir (Çağrı, 2000: 21/545). Yukarıda da geçtiği üzere bunlar arasında; öfkeye hâkim olmak, affetme, hoşgörü, sabır, tok gözlülük ve cömertlik gibi hasletler bulunmaktadır. (el-Bakara, 2/134-135). Bu âyetlerde her hâlükârda infak eden, öfkelerini yutanlar, insanları affedenler, muhsinler olarak nitelendirilmiş ve Allâh'ın bu davranışlarda bulunanları sevdiği belirtilmiştir. Yine Muhsinler, çirkin bir iş yapıp nefislerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlarlar. Çünkü onlar her günahın kendilerini tehlikeye attığını bilirler. (2/195) Âyette ifadesini bulduğu gibi kendisini tehlikeye götüren bir durum çirkin bir şeydir. (Âl-i İmrân 3/135) âyetinde Allâh'ı hatırlayıp hemen bağışlanma diledikleri, asla günahlarda ısrar etmedikleri şeklinde ihsan üzere yaşayan kimselerin özellikleri sıralanmıştır. Allâh Teâlâ, “*Düzene konulmasından sonra yeryüzünde bozgunluk çıkarmayın; O'na korkarak ve umutla dua edin Şüphesiz Allâh'ın rahmeti iyilik edenlere (muhsinlere) çok yakındır*” (el-A'râf 7/56) buyurmaktadır. Bu duruma göre ferdi ve sosyal görevlerin yapılmaması yeryüzünde bozgunculuk olarak nitelenmiştir. Bu durum yine insanların huzurlarını bozan bir tehlike olarak görülmüştür. Bu âlem insanın hayatını devam ettirmesi için kusursuz yaratılmıştır (el-Mülk 67/3-4). Allâh Teâlâ, yeryüzünü insanların menfaatine sunmuş ve orayı insanlar için bir yaşam alanı haline getirmiştir. Arzın ıslahından sonra orada gerek ictimai gerek itikadi açısından bozgunculuğa gidilmesi insanın kendisini tehlikeye atması anlamına gelir. İnsanın görevi yeryüzünü imar etmektir (Hûd 11/61). Yeryüzünü ifsat etmek yaratılışa aykırıdır. “Hedefi matlubunuz şirk değil tevhid, küfür değil iman, isyan değil itaat, bozmak değil düzen, zulüm

değil adalet, tahrip değil imar, hâsılı bozmak değil yapmak, fesat değil salahlıdır. İnsan muhtaç olduğu bir lokma ekmeğin bir yudum suyun bulunmayışını düşünmeli, bastığı arzın nizamı bozulup çalkalanmaya başlamasındaki dehşeti hesap ederek her çeşit fesattan uzak olmalıdır. Faidesiz yere bir habbenin (tanenin) bile ifsat ve itlafından sakınmalıdır.” (Yazır, trs: 3/2195-2196). İnsan emrine verilen yeryüzünde yaratılış gayesinin dışına çıkıp fesada kapı açmamalıdır. Toplumun bozulması insanın yaratılış çizgisinden çıkıp nefsinin peşine düşmesiyle olur. O zaman ahlâkî ve ictimai anlamda bozulma ortaya çıkar. (Mevdudi, 1986: 2/42). İnsanların Allâh’a yönelmeleri, O’na iltica etmeleri halinde Allâh’ın rahmetinin onlar üzerine ineceği belirtilmiştir. İnsanlar dünyada başına buyruk yaşamıyorlar (el-Kıyâme, 75/36). Başkalarının hak ve hukukuyla sınırlı bir hayatın olduğu bilinmeli, kabul edilmeli ve ona göre hareket edilmelidir.

d. Allâh’ın iyilik edenleri sevmesi

İnfakı en güzel surette yapın ve herhangi bir kötülüğü en güzel (ahsen) şekilde defedin. Harbi de en güzel sebep, en güzel vasıta, kabul ederek en güzel surette yapın ve ancak bunda Allâh’ın rızası bulunsun. (Yazır, trs: 2/703). “İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel olan davranışla sav; o zaman bir de göreceksin ki seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse kesinlikle sıcak bir dost oluvermiş. (Fussilet 41/34). âyet, Müslüman davranışındaki estetiği ve inceliği ifade etmektedir. Dost kazanmanın en güzel yollarından birisi hiçbir bahaneye sarılmadan başkasına iyilik etmektir. Yâsîn suresi 36-37. âyetlerinde bahsedilen kimse, kendisini şehit edenler hakkında “*Rabbimin beni bağışladığını ve güzel biçimde ağırlananlardan eylediğini keşke kavmim bilseydi dedi.*” Bu ifade, Müslüman imanının ve ahlâkının yüceliğini göstermesi açısından önemlidir. Kıssada anlatılan kimse, kendisini şehit eden kimselerin dahi iyiliğini istemektedir. Keşke onlar da bu güzellikleri bilselerdi de iman etselerdi diye temennide bulunmaktadır. Müslümanın ahlâkında sadece iyilikleri kendisi için değil başkası için de istemek gibi yüce bir haslet vardır. Ayetin sonundaki “muhsin” lafzı aktif olarak iyilikler peşinde koşan kimseleri ifade etmektedir. Muhsin ve müttaki olan kimse kendi halinde hiç kimseye karışmayan nemelazım içinde olan değil, maddi manevi gücü nispetinde iyiliklerin yayılmasına öncülük eden kimsedir.

Sonuç

Kurân hayatta en doğruyu gösteren ilahi kelimadır. Kurân’ın bize anlattıkları hayattan kopuk şeyler değil, bilakis hayatın içinden ve hayat gerçekleriyle örtüşen hususlardır. Yaşantımızın her noktasında Kurân’ın rehberliğini hissettiğimizde bu ilahi kelimadan istifade etmemiz mümkündür. Açıklamaya gayret ettiğimiz el-Bakara 195. âyet, Müslümanların sürekli maddi ve manevi güçlü olmalarını ve güçlü kalmalarını öğütlemektedir. İlgili âyetin sağlığı korumaya yönelik olduğuna dair mesaj doğru olmakla beraber, âyetin bütününe düşündüğümüzde ihsan ve infakın fert ve toplum açısından tehlikeyi önleyen, sağlam bir tedbir olduğu da âyetin mesajları arasındadır. Âyette birinci derecede sosyal yardım ve adaleti öne alarak yurt savunmasına hazır olunması hususuna işaret edilirken, üstlenilen görevlerin en iyi şekilde yapılmasına da telmihte bulunulmuştur. Kurân ahlâkî, her nimetin Allah’ın mülkü olduğuna işaret ederek insan nefsindeki cimriliği gidermek, malın gerçek sahibinin kendisi olmadığını belirtmek için infakın yapılmasını istemiştir. Ancak her hususta olduğu gibi infakta da israf edilmeden ve cimrilik yapılmadan orta yolun takip edilmesi gereği vurgulanmıştır. İslâm, insana zarar veren her şeyi yasaklamıştır. Akla zarar veren sarhoş edici şeyler, nesle zarar veren nikâhsız birliktelikler, haksız olarak cana kıymak, mala zarar veren hırsızlık yasaklar arasındadır. Bu yasakları çiğnemek yeryüzünde fesada yol açacağı için insanın kendisini tehlikeye atması demektir. Yeryüzünün mamur olmasına çalışmak ve

yaşadığı yerde ahlâki bir ortam oluşturmak ve ancak iyilikler peşinde koşmak fitrata uygun yaşamanın adıdır.

Kaynakça

- Muhammed, F.A. (trs). el-Mu'cem el-Müfehres li Elfâzî'l-Kur'âni'l-Kerîm. Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Bagavî, Hüseyin b. Muhammed b. Mesud, (1985). *Meâlimu't-Tenzîl*, Dâru Tayyib, Beyrut.
- Cevherî İsmail b. Hammâd. (1984). *es-Sihâh Tâcu'l-Lüga*. thk. Ahmed Abdulgafûr Attâr. Dâru'l-İlm Li'l-Melâmîn, Beyrut
- Çağrı, M. (2000). "İhsan". TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul.
- Derveze, İ. (1997). *et-Tefsîru'l-Hadîs*. trc. Vahdettin İnce. Ekin Yayınları, İstanbul
- İbn Kesîr, (1969). *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. Dâru'l-Ma'rife, Beyrut.
- Denizkuşları, M. (1981). *Peygamberimiz ve Tıp*. Marifet Yayınları, İstanbul.
- Hicazî, M. Mahmud, (trs). *Furkan Tefsiri*. trc. Mehmet Keskin. İlim Yayınları, İstanbul.
- Karaman H. vd. (2020). *Kur'ân Yolu Meâli*. Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.
- Karaman, H.vd. (2003). *Kur'ân Yolu*. DİB Yayınları, Ankara.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. (2006). *el-Cami'u li Ahkâmî'l-Kur'ân*. thk. Abdullah Abdulmuhsin et-Türkî. Müessesetü'r-Risale, Beyrut.
- Mevdudî, (1986). *Tefhimu'l-Kur'ân*. İnsan Yayınları, İstanbul.
- Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, (1996). *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't Te'vil*. nşr. Mervan Muhammed eş-Şe'âr, Beyrut.
- Râgıb el İsfahânî, (trs). *el Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Seyyin Kîlânî. Dâru'l-İlm, Beyrut.
- Taberî, (2001). *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'ân*. thk. Abdulmuhsin eTürkîDâru Hicre, Kahire.
- Tûsî, Ebû Câfer Muhammed b. el Hasen. (trs). *et-Tıbyân fî Tefsiri'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Kasîr el-Âmilî. Dâru İyâuu't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut.
- Vahidî, Ebu'l Hasen b. Ahmed. (1991). *Esbabu Nüzûli'l-Kur'ân*. thk. Kemal Besyûnî Zağlûl. Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut.
- Vahidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed, *Esbâb-ı Nüzûl*, trc. Necati Tetik, Necdet Çağıl, >İhtar Yayınları, Erzurum 1994, 59-61;
- Vehbî, Mehmet. (1966). *Hülâsatü'l-Beyân, fî Tefsiri'l-Kuran*. Üçdal Neşriyat, İstanbul.
- Yazır, M. Hamdi. (trs). *Hak Dini Kur'ân Dili*. Eser Yayınları, İstanbul.
- Yorulmaz R., Erdem R. *Uluslararası Sağlık Yönetim ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, c.7. Sayı 1. Yıl: 2021.